

к.е.н., професор, Родченко В.В.
студентка, Черних В.В.
Національний Авіаційний Університет України, Київ

НАУКОВО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ОБМІН ЯК ЗАПОРУКА УСПІШНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ КОМПАНІЙ

У статті розглянуто основи процесів науково-технологічного обміну компаній в умовах глобалізації. Проаналізована участь України у міжнародній співпраці. Запропоновано рекомендації щодо впровадження успішної державної стратегії інноваційного розвитку.

The bases of companies' scientific and technological exchange processes in the globalization conditions are considered in the article. The participation of Ukraine in an international cooperation is analyzed. It is offered to recommendation to the successful state strategy's establishing of the innovative development.

Постановка проблеми. Вирішальним фактором економічного зростання наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. є технологічні нововведення. Не є новиною те, що сьогодні успіху досягає той, хто володіє кращою технологією. Проте науково-технічний прогрес у сучасній економіці має одну парадоксальну особливість: більшу частину наукових і дослідно-конструкторських робіт виконують одні фірми, а найзначніші результати використовують інші. Тож, справді, доцільним стає міжнародний науково-технологічний обмін (МНТО), як запорука швидкого розвитку великих компаній у всьому світі. Підвищення Україною власної конкурентоспроможності неможливе без політики співробітництва вітчизняних підприємств із зарубіжними партнерами в галузі нових знань і технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам сучасної міжнародної інтеграції України у сфері науково-технологічного обміну присвячено ряд праць зарубіжних і вітчизняних науковців. Авторами Г. Бланком, Дж. Данінгом, М. Кондрат'євим, Т. Кармайклом, К. Прахладом, Г. Хамелом здійснений аналіз теоретичних аспектів науково-технологічного обміну між

компаніями світу. А. Бідило, О. Білоус, Л. Гальперіна, А. Гальчинський, С. Мочерній, О. Попович, М. Прохорова дослідили сутність, види і форми МНТО українських підприємств.

Невирішена раніше частина загальної проблеми. Аналіз останніх досліджень показав, що численні аспекти даної проблеми залишаються недостатньо обґрунтованими. Потребують детального аналізу тенденції транснаціоналізації провідних галузей економіки України, залучення нових технологій виробництва з-за кордону. Сьогодні актуальною залишається дискусія з приводу можливих шляхів включення українських компаній у глобальну систему науково-технологічного обміну. Не сформовано єдиної універсальної стратегії високотехнологічного розвитку вітчизняних підприємств та їхньої співпраці з транснаціональними корпораціями (ТНК) в умовах глобалізації.

Мета статті. Метою статті є розгляд міжнародного науково-технологічного обміну як важливої складової конкурентного росту підприємств в Україні, а також дослідження основних форм науково-технологічного партнерства зі світовими лідерами.

Виклад основного матеріалу. У наш час наука і технологія виконують роль центрального фактора в економічному житті розвинутих країн. Згідно підрахунків експертів Організації економічного співробітництва й розвитку, у сер. ХХ ст. темпи економічного зростання забезпечувались науково-технічним прогресом на 38%, а на кінець цього ж століття – вже на 65%. Окрім того, дані англійської комісії з трудових ресурсів свідчать, що 60% росту ефективності в американській та японській промисловості пояснюються змінами в провідній технології [3].

Сьогодні Україна як самостійна і незалежна держава живе у взаємопов'язаному і взаємозалежному світі. Тож, доречним буде залучення іноземного досвіду в рамках співпартнерства зі світовими компаніями-лідерами, якими на сьогодні виступають транснаціональні корпорації. Основою цієї співпраці стане міжнародний науково-технологічний обмін.

МНТО в нашому випадку трактується як передача знань і технологій, що стосуються певних виробничих процесів, в межах світового господарства. Науково-технологічний обмін має дві форми: комерційну і некомерційну. Комерційний МНТО, в свою чергу, охоплює: передачу технологій (або

технологічний трансфер), інжиніринг, управлінські контракти, технологічну допомогу, поставки машинного обладнання, науково-технічне кооперування. До некомерційних форм МНТО відносять наступні: виставки та ярмарки, конференції, наукові публікації, діяльність міжнародних організацій з приводу міграції спеціалістів та інше.

Передача технологій на комерційній основі – центральна форма МНТО в Україні. Фактично трансфер означає процес купівлі-продажу технологічного товару. Розглядають наступні його види: торгівля ліцензіями, патентами, передання «ноу-хау», лізинг, франчайзинг.

В Україні міжнародний науково-технологічний обмін обумовлений багатьма факторами [1]:

1. Відсталість в економічному розвитку. Україна належить до держав із перехідною економікою. Прискорення процесів влиття у світову ринкову систему неможливе без залучення досвіду з-за кордону.

2. Нестача деяких матеріальних ресурсів для діяльності в сфері науково-дослідних, дослідницько-конструкторських робіт (НДДКР).

3. Страх перед фінансовим ризиком. Розробка інновацій вимагає значних грошових витрат й не гарантує кінцевого результату.

4. Недостатня кількість кваліфікованих наукових кадрів деяких напрямків.

5. Відсутність розвинутої інфраструктури інноваційної сфери в Україні.

Зрозуміло, що Україна досі залишається в групі країн, непривабливих для проведення НДДКР. Продукція машинобудівного та металургійного комплексів не відповідає вимогам світового ринку (найвищий технічний рівень демонструє лише 10% продукції українського машинобудування) [3]. Ці та ряд інших причин призводять до імпорту технологій.

Та навіть останні дослідження технологічного трансферу в країну свідчать про те, що всі ліцензійні технології не є сучасними досягненнями в сфері НТП і надходять з 10-річною затримкою [5].

Усе вищеназване зовсім не свідчить про безперспективність науково-технологічної діяльності в Україні. Навпаки, ці чинники підштовхують вітчизняні підприємства шукати допомоги у зарубіжних партнерів й поступово вливатись у глобальний механізм транснаціоналізації. Включення українських компаній до активної співпраці із ТНК в змозі суттєво покращити дану ситуацію і змінити позицію на світовому ринку. Така інтеграція сприяє залученню високотехнологічних товарів, останніх винаходів науки і техніки, найякіснішої

продукції. А все це, в свою чергу, стане стимулом для нарощення технологічного потенціалу нашої держави.

Попри всі економічні складнощі перехідного періоду, Україна зберегла потужну науково-технічну базу. Про наявність останньої свідчать такі галузі промисловості, як: авіакосмічна, енергетична, машинобудівна та галузь космічних послуг по виведенню об'єктів на навколоремну орбіту.

На сьогоднішній день існує більше півтисячі наукових та дослідних структур, в яких зайняті близько 65 тисяч науковців. Наша країна посідає сьоме місце у світі за кількістю сертифікованих програмістів (після США, Росії, Індії, Китаю, Ірландії та Ізраїлю).

Між іншим, загальна чисельність наукових працівників в Україні складає 200 тис. осіб, серед них 4,1 тис. докторів наук і 18,9 тис. кандидатів наук. Незважаючи на деяке скорочення наукових кадрів, Україна залишається серед розвинутих країн Європи за показниками насиченості економіки вченими і науковцями [3]. Наша держава входить у вісімку країн світу, які володіють достатнім науково-технічним потенціалом для виробництва найсучаснішої авіаційної техніки. Прикладом слугують нові моделі літаків: Ан-38, Ан-70, Ан-74, Ан-140, Ан-148, ТК-300, а також організація серійного виробництва Ту-334 [1].

Ось тільки реалізація вказаного потенціалу неможлива без вдалої державної стратегії науково-технологічного та інноваційного розвитку. Доречним стане приєднання українських компаній до глобальної мережі науково-технологічного обміну через такі організаційно-економічні утворення, як: технополіси, науково-промислові комплекси, технопарки, стратегічні альянси, національні інноваційні інституції. Основною метою функціонування перелічених установ є виконання науково-технологічних планів і програм.

Інше питання, яка ж галузь буде найпріоритетнішою в сфері високих технологій. Звертаючись до світових показників, відмітимо: лідерами у НДДКР є транснаціональні корпорації, які працюють у нанотехнологічному секторі (Ітел, ІБМ, Сіменс, Майкрософт, Пфайзер). І справді, нанотехнології – майбутнє економіки ХХІ століття. Адже вони дають поштовх до розвитку нових підходів підвищення якості життя постіндустріального суспільства. Проте в Україні нанотехнологіям поки не приділяють достатньої уваги. Це загрожує втратою конкурентної позиції на глобальному ринку. І навпаки, створення сприятливого бізнес-середовища для залучення інвестицій в галузь нанотехнологічних досліджень і розробок відкриють нові можливості українських компаній для

досягнення прогресу в своєму розвитку.

Як вже було сказано, розвиток сектору високих технологій в Україні вимагає запровадження нової стратегії науково-технологічного та інноваційного розвитку держави. Центральною складовою цієї стратегії стануть нанотехнологічні дослідження. Державна політика повинна включати наступне:

- забезпечення ефективної державної підтримки інноваційної діяльності;
- запровадження системи субсидування високотехнологічних підприємств;
- збільшення державного фінансування науково-дослідних, дослідницько-конструкторських робіт;
- залучення державних та недержавних інвестицій у сферу новітніх технологій;
- зменшення оподаткування у секторах, де створюються нові технології;
- запровадження системи підтримки високотехнологічного експорту;
- заходи спрощення і прискорення процедур експортного контролю.

Окрім вищезазначеного, державі слід звернути увагу на стимулювання таких пріоритетних галузей української економіки, як: авіаційна і космічна промисловість, комп'ютерна техніка, фармацевтичне виробництво.

Висновки. Таким чином, в умовах сучасного техноглобалізму визначальною стає концепція міжнародного науково-технологічного обміну як запорука успішного розвитку великих компаній в Україні. У вітчизняній економіці МНТО має виконувати важливі завдання:

- не допускати імпорту в країну застарілих технологій;
- сприяти інтелектуалізації вітчизняного експорту;
- допомагати впровадженню сучасних високоефективних технологій.

Прогрес у науці і техніці – вирішальний чинник нарощення конкурентоспроможності країн у всьому світі. Тож, процес формування нової парадигми нанотехнологічного бізнесу – ознака нашого часу. Основу цього процесу складає тісна взаємодія національних економік з приводу обміну й передачі знань. Участь України в міжнародній системі науково-технологічної співпраці дасть шанс вивести економіку на новий етап її розвитку. Зокрема, співробітництво у галузі нанотехнологій здатне істотно змінити виробництво: підвищити продуктивність обладнання, що використовується; збільшити питому вагу продукції; сформувати експортний потенціал товарів тощо.

Таким чином, розглянута у статті проблема є досить актуальною у наш час і потребує подальшого дослідження.

Список літератури

1. Бідило А.А. Стратегії ТНК у сфері науково-технологічного обміну. Автореф. дис. канд. екон. наук. 08.05.01. КНЕУ. – К., 2006.
2. Білорус О.Г., Лук'яненко Д.Г. та ін. Глобальні трансформації та стратегії розвитку. Монографія. – К., 1998. – 416 с.
3. Згуровський М.З. Науково-технологічний розвиток України за умов світової глобалізації // Дзеркало тижня. 2001. – № 12.
4. Малицкий Б.А. Превращение науки и технологии в ключевой фактор исторического развития // Наукоеведение. 2003. – № 2.
5. Проблеми науково-технічного та інноваційного співробітництва України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niurr.gov.ua/ukr/econom/vzaem/rozdil_2-4.htm
6. Шевцов А.І. , Мечніков Г.І. Україна в гео економічній парадигмі ТНК / Нац. ун-т. страт. досліджень. – Д: НІСД, 2004